

HDnevno

commons.wikimedia.org

BITKA ZA ODŽAK

Ustaše se nisu htjeli predati, žestoko su tukli partizane sve do Titovog rođendana 25. svibnja 1945.
 Autor: Ante Junakovi   Utorak, 26. Svibanj 2015.

Bitka za Odžak posljednja je bitka Drugog svjetskog rata, započela je praktički prije njemačke kapitulacije i potrajala sve do 25. svibnja.

U pokušajima da se iznađe barem približna istina o događanjima tijekom Drugog svjetskog rata na ovim prostorima, ali i poslije, bitnu ulogu ima priča o bitci za Odžak koja je potrajala gotovo tri tjedna nakon službeno završenog rata, predajom njemačkih oružanih snaga.

O borbama za Odžak koje su potrajale do 25. svibnja 1945. godine, borbama između partizanskih s jedne i ustaških i domobranskih jedinica s druge strane zna se i te kako mnogo. Međutim, kao i u mnogim slučajevima priča o događajima tijekom zadnjih desetljeća ti su se događaji iz Odžaka i okolice prešućivali, zataškavali, praktički zabranjen im je bio svaki spomen...

Dakle, istovremeno dok su partizanske jedinice većinile pokolje nad desecima tisuća zarobljenika s Bleiburga, u sjevernoj Bosni bijesnila je bitka u kojoj je jedna strana bila osuđena na poraz, ali ispalo je da je pobjednička strana pretrpjela silne gubitke, kao u deset poraza.

Otprilike četiri tisuće ustaških i domobranskih vojnika u Odžaku i okolici nije se namjeravalo predati partizanskim snagama, ušlo je u bitku protiv višestruko brojnijeg protivnika koji je bio uvjeren u laku pobjedu. No, očajnički otpor branitelja Odžaka zakomplicirao je situaciju i bitka se zavukla u tjedne i naposljetku je iz Beograda stigla naredba s doslovnom porukom. Svi koji su branili Odžak moraju nestati do 25. svibnja, rođendana Josipa Broza.

U slamanju otpora ustaških i domobranskih postrojbi sudjelovalo je nekoliko brigada Jugoslavenske vojske i zrakoplovstvo istih snaga.

Najveća veština branitelja Odžaka je izginula, oni koji su se predali brzopotezno su postrjeljani, a bilo je i onih koji su uspjeli napraviti proboj i borili se u šumama kao križari još gotovo tri godine.

Još uvijek se ne može točno odrediti, tek naslutiti, zašto ovih četiri tisuća ustaša i domobrana nisu krenuli put Austrije kao većina postrojbi Hrvatskih oružanih snaga. Neki primjećuju da je problem bio u porušenim mostovima preko Save, drugi ističu da se s pokretom zakasnilo pa se nije moglo proći kroz

okruženje. Tek, fakat jest da je tih četiri tisuće vojnika HOS-a ostalo u Odžaku i okolnim selima, svjesni situacije u kojoj se nalaze. I odlučni da se brane pod svaku cijenu!

U nekoliko dana pokošena je sva trava, iskopani rovovi, sagrađeni bunker i, sve kako bi se pripremila dugotrajna obrana.

Odžak kraj ostao je tako svojevrsni džep u okruženju Jugoslavenske vojske koja je bila, pak, usredotočena na potjeru za najvećim dijelom Hrvatskih oružanih snaga u povlačenju. Odžak se ispostavio kod oficira Jugoslavenske vojske doimao strateški nevažan, no postao je nagli problem kada je izostala predaja odžaklika ustaša i domobrana.

Kako je pred kraj rata poprilično etničkih dobrovoljaca prešlo u partizane, a mnogi od njih su se našli u partizanskim odorama tijekom juriša na Odžak, sve kako bi spasili živu glavu, tako je i prvih nekoliko partizana s nemotiviranom vojskom doživjelo pravi debakl. Zanimljivo je i sljedeće, dobar dio muslimana iz Odžaka pobjeglo je iz grada i pridružilo se partizanima, no i ta skupina doživjela je pravi pokolj kada su ih partizani poslali u prve redove juriša na ustaše i domobrane iz Odžaka.

Uglavnom, bitka za Odžak posljednja je bitka Drugog svjetskog rata, započela je praktički prije njene kapitulacije i potrajala sve do 25. svibnja. U javnosti se za bitku nije znalo, tek su neke beogradske novine znale objaviti kratku vijest o „borbama sa zaostalim bandama negdje u Bosni“. Cijelih 30 godina kasnije u beogradskom Ninu objavljen je jedan članak u kojem se konačno spominju događaji iz Odžaka iz svibnja 1945. godine. Tada je u Ninu pisalo: „U trenucima kada je u Berlinu Hitler već potegao pištolj da ubije Evu Braun, u našu kada su naše trupe ulazile u oslobođeni Zagreb, a bataljoni Korpusa narodne odbrane Jugoslavije energično se obrađivali sa ostacima etničkih i ustaških snaga širom zemlje, na ušću u Bosne u Savu tek su počele da se rasplamsavaju prave bitke. Ovdje je tek počinjao rat, s mnogo poginulih na obema stranama. Trajale su sve do 25. maja 1945. godine – čitavih šesnaest dana posle završetka Drugog svjetskog rata. Borbe vodene od 16. do 18. aprila bile su žestoke, uz stalne juriše na ustaška utvrđenja. Iako su u njima s partizanske strane sudjelovale jedinice navikle samo na pobjede – 25. srpska divizija i 27. divizija, očajnički otpor ustaša bio je veoma uporan”.

Inače, u Odžaku u prve dvije godine rata nije bilo većih borbi, ustaška vlast je djelovala u mirnim okolnostima, no kako su 1943. godine pobunjeni Srbi počeli djelovati u okolici Odžaka to se i dotad mirna situacija zakuhala. Počele su borbe i s etnicima i s partizanima i poginuo je ustaški logornik i satnik Zdenko Odić. Koji je bio i zapovjednik obrane Odžaka. Njega su zamijenili Petar Rajković i Ivan Alušić, mladi ljudi iz odžake okolice. Oni su se dokazali u borbama i na drugim mjestima ustaških postrojbi u Odžaku do oktobra i svibanja 1945. godine. Zbog njihovih vojnih uspjeha u javnosti „endehazije“ Bosanska posavina smatrana je oazom sigurnosti. Štoviše, iz Odžaka su znali uputiti i poruku Anti Paveliću, nešto u smislu – „Ako nisi siguran u Zagrebu dođi kod nas u Posavinu“.

I Rajković i Alušić smatrani su strogim discipliniranim, držali su do discipline i povjerenja. Vojnici su ga se i bojali, istovremeno i poštovali.

Upravo su njih dvojica naredili utvrđivanje odžackog kraja, nakon što su uvidjeli da uzmak prema zapadu više nije moguć. Izrađen je i pomni plan obrane Odžaka, crtao ga je i usavršavao Blaž Jurkić, inženjerski časnik. Tisuće rovova, bunkera, zapreka, protutenkovskih križeva okružilo je cijeli kraj, a posebno se vodila briga da i trava bude pokošena, kako bi partizani mogli biti na vjetrometini, u nemogućnosti da se prikradu kroz gustiš i visoku travu.

Pitanje je bilo i otkuda hrane i streljiva ljudima iz Odžaka. Valja znati da su tisuće tona hrane i streljiva odžakliki branitelji pronašli na pogodnom, nasukanom velikom njemskom brodu na obližnjoj rijeci Savi. Obrana je bila zamišljena u dva prstena, prvi prsten bio je postavljen južno od Save, rubovima sela: Svilaj, Vrbovac, Lipik, Duge Njive, Potočani, Srnava, Pečnik, Jakeš, Dobor-kula. Zatim je prsten obrane išao jugoistočno uz lijevu obalu rijeke Bosne, na potezu Odžak, Balegovac, Mrka Ada, Prud. Na sjevernom dijelu prvi prsten je išao desnom obalom Save: Svilaj, Donji Brezik, Zorice, Trnjak, Devič i Prud, drugi nekoliko kilometara južnije. Sva su sela bila utvrđena kao veliki bunker, s rovovima, zaštitnim protiv tenkovske i minobacačke paljbe.

Zapovjednik obrane bio je Ivan Alušić koji je sa svojom vojskom držao sam Odžak te sela Srnavu, Jošavicu, Potočane, Vrhovac i Svilaj. Petar Rajković zapovijedao je ostalim područjem u odžackoj okolici, a obranu južnog krila odžackoga kraja Petar je povjerio svom bratu Ivi. Isto tako krilo držao je Pejo Ilak. Sveukupno je tu bilo četiri tisuće vojnika, jer se skupina hrvatskih vojnika pod zapovjedništvom Ibrahima viteza Pjanića isto našla u Odžaku, nakon što je onemogućen odlazak na zapad.

Partizanske jedinice ušle su u Sarajevo 6.travnja, a prve borbe oko Odžaka po ele su 19.travnja. Odžak su partizani pomislili zauzeti u jednom navratu i u tu svrhu su bile angažirane četiri brigade – 16. muslimanska brigada, 19. branska brigada, 14. i 27. srednjobosanska brigada.

Unato višestrukoj ljudskoj premo i ve prvi juriši ispali su katastrofalno po partizanske snage. Na stotine ljudi izginulo je pri prvih nekoliko juriša, do im branitelji nisu imali velikih gubitaka.

Zakompliciranu situaciju trebala je riješiti sama naredba Josipa Broza da se „više nema što čekati“. Što je pojačalo nervozu kod partizanskih oficira koji su naredili nove juriše. Bez obzira na žrtve. čak su ustaše i domobrani nakon kraha partizanskih juriša kretali u protunapade. Partizanska akcija se paralizirala, a mnogi su pobjegli i dezertirajući, jer je žrtava u njihovim jurišima bio enorman broj. Došao je i kraj travnja, a iz Brozovog štaba stigla je nova poruka: „Ako se odžak ki teren brzo ne o istu snositi ćete, svi, puno odgovornost“!

Zapovjednik partizanske akcija – slamanje otpora u Odžaku – Miloš Zeki odredio je 4. svibanj 1945. godine za potaknutak opkoljavanja i uništenje odžak kog kraja. Sve četiri brigade trebale su najprije onesposobiti ustaške bunkere i utvrdne pozadine ustaških snaga. Po etni uspjesi partizana nisu omekšali ustaške i domobranske postrojbe. Jer, branitelji Odžaka borili su se sjajno. Znaju i da zarobljenika nema nisu pošteđjeli niti jednog zarobljenog partizana, kao što partizani nisu pošteđjeli niti jednog branitelja Odžaka. U jednom trenutku pri tom napadu ustaše i domobrani su potisnuti iz Odžaka u selo Vlaška Mala. To omanje selo smješteno u ravnici bez brdovitih predjela, s izvrsnim pregledom svih prilaznih putova bilo je izvanredno branjeno. Kako su partizani mislili da je to i kraj ustaškog otpora to su svim ljudstvom krenuli na to selo, došli su na dvadesetak metara od prvih kuća i rovova, kada je potaknuta napadnjača zapovjeda paljba. Partizanski gubici bili su golemi. Slijedio je protujuriš, partizanski vojnici su bježali ostavljajući i oružje za sobom. **Vlaška Mala** nije posustajala u obrani, a i Odžak je vraćen. Zapovjednik partizanske akcije Miloš Zeki pretrpio je kritike, niti s tri brigade nije osvojio selo. Na sam dan njemačke kapitulacije, 8.svibnja na Vlašku malu krenulo je pet tisuća partizana. Tu se opet dogodio debakl, nakon partizanskog juriša uslijedio je ustaški protunapad i partizani su vraćeni iza potaknutih položaja, sve do sela **Vrbovca**. Partizanski oficir Stevo Kovačević šalje poruku Štabu u Beograd:

„Neprijatelj se očajnik bori, ni stari borci tako nešto nisu još vidjeli. Svaki ustaša mora najprije biti ubijen pa tek onda može da se osvoji neki objekt. Nalazimo se i dalje na polaznim položajima“. Bližio se tako dan Titovog rođendana, a stvari u Odžaku nisu bile riješene. I tada je uključena s partizanske strane još jedna brigada, peta po redu, no promjena nije bilo. Iz Beograda je stigla naredba – na Odžak se krenuti avijacijom. čak dvije eskadrile s ukupno 12 aviona krenule su put Odžaka, bombardiranje i mitraljiranje trajalo je neprekidno dva dana, 23. i 24.svibnja. Usput su partizanske snage nadirale i otpor je pomalo popuštao, sada su žrtve i kod ustaša i domobrana bile velike. No, za razliku od partizana oni nisu imali svježih, odmornih snaga. **Bolnica u Prudu** nedaleko Odžaka bila je prepuna ranjenika. Nakon što su konačno osvojili Odžak partizani su nakon dva dana stalnog bombardiranja ušli i u **Vlašku Malu** baš na dan Titovog rođendana, 25.svibnja. Nakon svega, sporadične borbe još su vodile oko bolnice u Prudu. No, unatoč tome što su ušli i u Vlašku Malu i u selo Prud nekih 150 branitelja Odžaka i Vlaške Male uspjelo se probiti kroz višestruku partizanski obrub. Razbili su vojnike 14.partizanske brigade Stevo Kovačevića koji je u kasnijoj oficirskoj karijeri uvijek bio ismijavan zbog toga što mu je „šakica ustaša napravila“.

Nakon slamanja otpora odžakih branitelja uslijedila je osveta. U bolnici u Prudu poubijani su svi ranjenici, njih osamdesetak, zajedno s medicinskim osobljem. Samo se dvjestotinjak ustaša i domobrana predalo, no oni su svi po kratkom postupku poubijani. Po selima su se ubijali svi muškarci stariji od 15 godina. Godinama i godinama kasnije u tom dijelu sjeverne Bosne nije bilo ni škole u osnovnoj školi koji je imao živog oca.

U proboj je krenuo i uspio sam Ivan Alušić. On se sa svojim ljudima još dvije godine borio u šumama sjeverne i srednje Bosne. Izdan je i uhvaćen u Tuzli, osuđen je potom na smrt. Ali, do danas nije znana sudbina Petra Rajkovića i... Tvrdi se da je i on uspio preživjeti proboj. Opet, postoje verzije i o njegovom samoubojstvu, kao i verzije da je pobjegao do Španjolske, a bilo je i onih koji su tvrdili da su ga vidjeli u Madridu i Valenciji.

Na koncu konca, Jugoslaviji kao Dan oslobođenja Odžaka slavio se datum – 15.travanj, iako su partizani u isti grad ušli pet-šest tjedana kasnije.